

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייס שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

זהייתם נקיים

הלכה

מראית עין וחשדא

פרשת ויגש תשפ"ה

שנה כ"ז – קובץ י' [תתק"ח]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"



כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת ויגש

חצר שיש לה ב' פתחים ובענין מראית עין וחשדא

"אמר רב הונא חצר שיש לה ב' פתחים צריכה שתי נרות. אמר רבא לא אמרן אלא משתי רוחות אבל מרוח אחת לא צריך מ"ט אילימא משום חשדא דמאן, אילימא חשדא דעלמא אפילו ברוח אחת נמי ליבעי אי חשדא דבני מתא אפילו משני רוחות נמי לא ליבעי. לעולם משום חשדא דבני מתא וזימנין דחלפי בהאי ולא חלפי בהאי ואמרי כי היכי דבהאי פתחא לא אדליק בהך פתחא נמי לא אדליק. ומנא תימרא דחיישינן לחשד, דתניא אמר רבי שמעון בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו מפני גזל עניים ומפני ביטול עניים ומפני החשד ומשום בל תכלה מפני גזל עניים שלא יראה בעל הבית שעה פנויה ויאמר לקרובו עני הרי זו פאה ומפני ביטול עניים שלא יהו עניים יושבין ומשמרין עכשיו מניח מניח בעה"ב פאה ומפני חשד שלא יהיו עוברין ושבין אומרים תבא מארה לאדם שלא הניח פאה בשדהו ומשום בל תכלה אטו כולהו לאו משום בל תכלה נינהו אמר רבא מפני הרמאיין" (שבת כ"ג ע"א).

הנה כתב הר"ן שם "מסתברא דכיון שאינו מדליק אלא משום חשדא לא מברך אלא אחד פתחא" וכ"כ הרמ"א בס' תרע"א סעיף ח' ע"ש.

ובספר כלבו בהלכות חנוכה סימן מ"ד ובארחות חיים סימן י"ג כתבו דברכת הנר הראשונה פוטרת גם את הפתח השני, ומבואר מדבריו דבעצם חייב לברך גם על הפתח השני אלא שנפטר בברכה הראשונה ע"ש. והברכי יוסף שם פירש כך גם את דברי הר"ן. אך מלבד שאין משמע כן בלשון הר"ן שהרי ביאר הטעם שאינו מברך משום "שאינו מדליק אלא משום חשדא", עיין במגן אברהם סימן תרע"ז סק"ד שכתב דאכסנאי שיש לו פתח בפני עצמו דחייב להדליק בפתחו דמ"מ לא יברך כיון שאין החיוב אלא משום חשדא, הרי דאף שאינו מדליק אלא נר אחד אינו מברך, וע"כ שהבין בכונת הר"ן דלעולם אין מברכין כיון שאין כאן עצם המצוה אלא משום חשדא.

חצר שיש לה ב' פתחים ובענין מראית עין וחשדא

ויש לעיין לשיטתו בנר שמדליק משום חשדא, האם אסור להשתמש לאורו ככל נר חנוכה או שמא כיון שאין כאן אלא נר חשדא, אין גם איסור הנאה מן הנר.

ונראה דבאמת אסור להשתמש לאורו דמ"מ נר חנוכה הוא וכל דיני נ"ח עליו אלא דאין בו ברכה משום דהוי כשיירי מצוה כאפיקומן במצה וכנענועים שבלולב כיון שאין זה עיקר המצוה, ודו"ק. בזה.

ב

הנה בחולין ע"ה ע"ב מבואר דאף דבן פקועה פטור מה"ת מן השחיטה ושחיטת אמו פטרתו מ"מ אם עמד על רגליו חייב בשחיטה משום מראית העין, וכ"ה ביו"ד סימן י"ג ס"ב, ובשו"ת הרשב"א ח"א סי' תקכ"ה כתב דצריך לברך על שחיטתו. והקשו האחרונים, מאי שנא מהדלקת נר חשדא שאין מברכין עליה משחיטה זו שמברך עליה. ודרכים רבים נאמרו בזה, עי"ש בפלתי ס"ק י"ג, בברכ"י ועוד.

והנראה לי עיקר בזה דשאני הדלקה בפתח השני דהוי כעין שיירי מצוה ותוספת כנ"ל דתיקנו חכמים שידליק גם בפתח השני אף שכבר יצא יד"ח נר איש וביתו וכבר קיים את עיקר המצוה, אבל מהות התקנה בשחיטה היא לחייב בהמה זו בשחיטה וא"כ הוי ככל מצוה דרבנן ומה לן בסיבה וטעם מצוה זו מ"מ הוי ככל מצוה דרבנן שמברכין עליה, ודו"ק כי נכון הוא.

ג

חשדא בזמן הזה

הנה מבואר בשבת כ"ג ע"א "חצר שיש לה שני פתחים צריכה שתי נרות" ובמסקנת הגמ' מבואר טעמא משום חשדא דבני מתא דזימנין דמחלפי בהאי ולא מחלפי בהאי, ואמרי, כי היכי דבהאי פתחא לא אדליק בהאי פתחא נמי לא אדליק" הרי לן דאף דמדינא בפתח אחד סגי מ"מ תקנו שידליק בשני הפתחים משום חשדא.

ויש לתמוה לכאורה על מנהג חסידים בזמנינו המדליקים בתוך ביתם למה אינם מדליקין בחוץ משום חשדא, וכי גרע מהמדליק על פתח הבית מבחוץ ומקיים מצוה מן המובחר ואעפ"כ צריך להדליק גם בפתח שמצד השני משום חשדא. ויותר יש לתמוה על הידוע מפוסקי הדור (הגרשז"א והגריש"א זצ"ל ועוד) דבזמן הזה שרבים

חצר שיש לה ב' פתחים ובענין מראית עין וחשדא

מדליקין בפנים תו ליכא חשדא ואף המדליק על פתח ביתו מבחוץ ל"צ להדליק מכל הצדדים משום חשדא דחשש זה בטל בזמנינו, וצריך ביאור מה בינם לבין עיקר דינא דגמ' כיון דכל סברא דחשדא הוא שמא יאמרו כי היכי דבהאי פתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק, אף שיודעים הם שיש לו שני פתחים דבני מתא הם כמבואר בגמ'.

ונראה דחששא זו נוהגת רק בשני פתחים דלא עדיף זה מזה ויכול היה להדליק בזה כמו בזה ורק במקרה הדליק בפתח זה ולא באחר, בזה חיישינן לחשדא שמא יש בנ"א שתחת אשר ידינוהו לכף זכות יתלו דכמו שלא הדליק בפתח זה לא הדליק באחרת, אבל כשיש קפידא ומנהגא להדליק דוקא בתוך הבית ולא בחוץ, או בחלון ולא בפתח, לא שייך בזה חשדא כיון שיש בזה מנהגים חלוקים ונהרא נהרא ופשטיה ודו"ק בזה כי ברור הוא.

ואפשר עוד, דלא שאין בזה חשדא, אלא דלא תיקנו משום חשדא אלא להדליק במקום הראוי ולכפול מצותו, אבל לא לשנות ממנהגו ולהדליק במקום שלא היה מדליק בו לעיקר מצותו. ויש בזה נפ"מ, דלפי דרך זה נמצא דמי שמדליק בזה"ז בחוץ ויש לו ב' פתחים מב' צדדים אכן חייב להדליק בשניהם וכן המדליק בחלון ויש לו ב' חלונות משני צדדים חייב להדליק בשניהם, משא"כ לדרך א' הנ"ל ודו"ק. ובמק"א (לעיל סימן ד' אות ג') דנתי בטעם המדליקים בפנים, והבאתי מדברי הריטב"א דבית שבו דיירים רבים מדליקים כל אחד בביתו דצריך היכר בין הבית לנר, עי"ש.

והנראה עיקר בזה דכיון שבזה"ז יש מנהגים חלוקים לגבי מקום ההדלקה יש המדליקים ממש בחוץ, ויש המדליקים בחלון ויש המדליקים בתוך הבית לא שייך כלל חשדא, והרי זה כמ"ש הרמ"א בס"י תרע"א ס"ח דבזמן שכולם מדליקין בפנים ליכא חשדא, ונראה דה"ה בזמן הזה שיש בזה מנהגים חלוקים.

ד

ובגוף הסוגיא דחצר שיש לה שני פתחים בגמ' שם אמרו ומנא תימר דחיישינן לחשדא והביאו מברייתא דר' שמעון דהתורה אמרה להניח בסוף שדהו משום החשד. ויש לתמוה למה לא הביאו את המשנה בשקלים (ג, ב) שם הביאו חז"ל ממקראי הקודש שצריך לצאת ידי חובת הבריות. ועוד תמה החכם צבי בח"א סימן צ"א למה שאלו דוקא בסוגיה זו מנא לן דחיישינן לחשדא ולא שאלו כן במקומות אחרים כגון

חצר שיש לה ב' פתחים ובענין מראית עין וחשדא

בברכות דף ג סע"א דאין נכנסים לחורבא מפני החשד (ולא ירדתי לסוף דעתו בתירוץ עי"ש).

והנראה בזה לפי המבואר לעיל (אות א-ב) דנר זה שמדליקים משום חשדא "נר חנוכה" הוא עד שיש מן הפוסקים שנקטו דיש לברך עליו, וחידוש יש בדבר שדיני מצוה פרטיו ודקדוקיו נגזרים מענין החשד ומראית עין ויסוד זה לא מצינו בשאר הסוגיות הנ"ל שלא מצינו בהם אלא שחז"ל אסרו דברים מסויימים משום החשד כהא דאין מוליכין סולם, ואין נכנסים לחורבה, ואין נכנסין לתרום את הלשכה וכדו', ולכן הביאו מן הדומה לו פרט במצות פאה שאמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו משום החשד הרי שדיני מצוה נגזרים מחשש מראית עין וחשד, ודו"ק בזה כי נכון הוא לענ"ד.

והייתם נקיים

והייתם נקיים

מצוה כפולה ומכופלת נצטוונו בזה. להיות נקיים מה' מחד, וביאור מדת הנקיות מה' הגדירו חז"ל במשנה (שקלים פ"ג מ"ב) "לצאת ידי חובת המקום", וענינו לקיים את המצוות בשלימות גמורה ובנקיון מוחלט, וכבר ביאר מדה זו באריכות ובעמקות הרמח"ל במסילת ישרים במדת הנקיות.

אך עוד נצטוונו להיות נקיים מישראל, וביאור ענין זה אמרו חז"ל שם "לצאת ידי חובת הבריות". לא די לו לאדם שהוא צח ונקי כלפי אביו שבשמים נותן התורה, אלא צריך הוא גם לצאת ידי חובת הבריות ולהתנהג באופן שלא יעלה עליו כל חשד בין במצוות שבין אדם למקום ובין בענינים שבין אדם לחבירו.

ומשום מצוה זו תיקנו חז"ל תקנות רבות, מהן משום חשדא ומהן משום מראית עין, ויסוד כולן שצריך האדם לצאת מגדרו במדת הנקיות ולנהוג בדרך שיראה לעין כל שצח ונקי הוא ולא יבואו לחשוד בו שאין לבבו שלם עם הקב"ה או עם הבריות.

וכמה קשה לצאת ידי הבריות, ראה נא מש"כ רבינו הגדול החתם סופר (שו"ת ח"ו סימן נ"ט) ומשום החשיבות שבדבריו הקדושים אאתיק לשונו הארוכה.

"ודע בני ותלמידי שיי' כי כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה והייתם נקיים מה' ומישראל וב' חובות אלו נקיות מה' יתב' והנקיות מישראל עמו הם שני רוכבי צמדים על גבנו ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון היינו ידי שמים יותר הרבה ויותר מלצאת ידי הבריות כי הם חושבים מחשבות זרות ונושאי' ונותני' מוזרי' בלבנה ועונשו יותר קשה מאד מאד עד לאין מספר ממי שאינו יוצא ידי שמים ח"ו והוא מש"ס ס"פ יה"כ בענין חלול ה' דאין לו כפרה כלל ר"ל ושיעור חילול ה' כגון רב דשקיל בשרא ולא יהיב דמי לאלתר ובעו"ה שכיח בדברי הבריות למדן כזה יעשה דבר זה והוא שגור בפיהם

והייתם נקיים

ואפילו על חשד סברא בעלמא והשתא אי נמי הי' אותו הלמדן עושה כשורה ויצא ידי שמים בכל יכולתו בחיק האפשרי אלא שלא נזהר עד שטעו בו אלו שותי שכר ועשאוהו מנגינותם הרי הוא כבר נלכד במצודתם על זה ידו כל הדווי' והכתוב צווח הרכבת אנוש לראשנו. ואני הרהרתי כמה פעמים אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו ואולי על זה כייל שהע"ה אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא רצונו לומר שאפי' בעשייתו כל טוב א"א שלא יחטא עכ"פ באופן השני הנ"ל ביציאת ידי הבריות. ואינני כדי להזכיר אבותינו הקדושים מ"מ תורה היא וחוכך אני בבני גד וראובן אשר עליהם נאמר מקרא זה והייתם נקיים ועפ"י עצת מרע"ה שהי' עפ"י ה' עשו את שלהם לנקות עצמן והוא במה שיצאו חלוץ י"ד שנים לפני צבא המלחמה ומ"מ לא יצאו ידי חובה המקרא הזה בשלימות כי לא על חנם גלו ראשונה לפני כל השבטי' וקראו חז"ל עליהם מקרא הזה נחלה מבוהלת בראשונה אחריתה לא תבורך עיי' ברבה פ' מטות".

אלא שבאמת צריך ביאור למה צריך האדם לצאת ידי חובת הבריות, ומה איכפת לן מה יאמרו הבריות. ועוד מדאמרו חז"ל "שצריך אדם לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום" משמע שתלו זב"ז והוקש חובת הבריות לחובת המקום.

ופשר דבר זה הבליע החת"ס בלשון קדשו, וסודו מפורש בגמ' (יומא פ"ו ע"א).

"היכי דמי חילול השם אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישראל מטבחה ולא יהיבנא דמי לאלתר אמר אביי לא שנו אלא באתרא דלא תבעי אבל באתרא דתבעי לית לן בה אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא דתבעי הוא אביי כדשקיל בישראל מתרי שותפי יהיב זוזא להאי וזוזא להאי והדר מקרב להו גבי הדדי ועביד חושבנא רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין".

והייתם נקיים

ועוד אמרו שם:

”כדתניא ואהבת את ה' אלהיך שיהא שם שמים מתאהב על ידך שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה פלוני שלמדו תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר אבל מי שקורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות מה הבריות אומרות עליו אוי לו לפלוני שלמד תורה אוי לו לאביו שלמדו תורה אוי לו לרבו שלמדו תורה פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו וכמה מכוערין דרכיו ועליו הכתוב אומר באמר להם עם ה' אלה ומארצו יצאו”.

הרי לן מסוגיא זו דכל דבר שיש בו מראית עין או חשדא יש בו חילול ה', ומשו"כ תלו חכמים יציאת ידי חובת הבריות כדי חובת המקום ואמרו ש"צריך לצאת ידי חובת הבריות כדרך שצריך לצאת ידי חובת המקום". והוא שציוותה תורה "והייתם נקיים מה' ומישראל”.

ועוד אמרו חכמים "ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם". דלא זו בלבד שצריך האם להיות נקי בעיני ישראל כשם שצריך הוא להיות נקי עם ה', אלא אף זאת מצווה אדם למצוא חן בעיני אדם כשם שהוא מצווה למצוא חן בעיני אלקים.

דכנגד מה שאמרו חכמים שהמתנהג בדרך שאינה ראויה וגורם לבריות לומר ראו זה שלמד תורה כמה מכוערין מעשיו, ונמצא מחלל שם שמים, אמרו והייתם נקיים.

וכנגד מה שאמרו ראו זה שלמד תורה כמה נאים מעשיו ונמצא מקדש שם שמים, אמרו ומצא חן ושכל טוב.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

